

УДК 94:82-1 (477)

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3\(33\)-2113-2127](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3(33)-2113-2127)

Щербина Світлана Іванівна викладач історії, викладач-методист, Черкаський державний фаховий бізнес-коледж, м. Черкаси, тел.: (0472) 64-10-00, <https://orcid.org/0000-0003-3076-2578>

Красюк Валентина Леонтіївна викладач української мови і літератури, викладач-методист, Черкаський державний фаховий бізнес-коледж, м. Черкаси, тел.: (0472) 64-10-00, <https://orcid.org/0000-0001-9259-0914>

Магльована-Конюшок Наталія Михайлівна соціальний педагог, Черкаський державний фаховий бізнес-коледж, м. Черкаси, тел.: (0472) 64-10-00, <https://orcid.org/0009-0009-2709-8312>

Мищенко Марія Володимирівна викладач англійської мови, Черкаський державний фаховий бізнес-коледж, м. Черкаси, тел.: (0472) 64-10-00, <https://orcid.org/0009-0001-3086-3953>

СТАНОВЛЕННЯ «ЧОРНОМОРСЬКОЇ ДОКТРИНИ» ЮРІЯ ЛИПИ

Анотація. У статті досліджено оцінки Юрієм Липою ключових етапів розвитку українського суспільства на шляху до творення української державності. Аналізуються погляди молодого діяча Юрія Липи на визвольну боротьбу народу на прикладі його статті «Союз Визволення України» в газеті «Народний стяг», що була опублікована в 1917 році і засвідчила появу українському політикумі діяча з яскраво вираженими проукраїнськими позиціями. Ю. Липа увійшов в наукову школу України своєю дослідницькою роботою в сферах геополітики, етнопсихології, історії. Його чорноморська геополітична доктрина передбачала відродження еллінства, а Україна розглядалась як спадкоємиця Боспорського царства. В майбутньому мала бути утворена Чорноморська федерація, лідером якої має стати «сильна Україна» на противагу «Великій Росії».

Дослідник веде витоки української нації від Трипільської культури, від якої українці запозичили систему будівництва та ведення господарства, пошану до жінки-матері, звичаї та традиції. Наслідком цих запозичень стало освоєння українцями великих внутрішніх територій та проведення зовнішньої експансії, розвиток інтелектуальної та культурної діяльності.

«Українська раса» повинна розвивати такі геополітичні традиції як: діяльність Босфорських царів; давньоруських князів; козаків та гетьманів. «Велика Україна» виникне завдяки її вигідному геополітичному розташуванню на перехресті важливих світових торговельних шляхів. Тому на перше місце в наукових працях Ю. Липи виходило вивчення культури та духовності українців, їх біологічні та психологічні особливості, тенденції розвитку економіки, переважно торгівлі.

Відновлення Української держави Ю. Липа розглядає як національну революцію, що відродить соціально-правові норми, господарські традиції, українську духовність, традиції побуту та пошани до хліборобської праці, до приватної власності, любові до природи та близьких людей, повага до українського державотворення та української еліти. Потужний духовний потенціал української нації дасть їй можливість створювати власну державу у визначеному їй геополітичному просторі.

Ключові слова: Юрій Липа; інтермаріум; геополітика; чорноморська доктрина; міжнародні вісі; національно-визвольні змагання; Північ-Південь.

Shcherbyna Svitlana Ivanivna History teacher, teacher-methodologist, Cherkasy State Business College, Cherkasy, tel.: (0472) 64-10-00, <https://orcid.org/0000-0003-3076-2578>

Krasyuk Valentyna Leontiivna teacher of Ukrainian language and literature, teacher-methodologist, Cherkasy State Business College, Cherkasy, tel.: (0472) 64-10-00, <https://orcid.org/0000-0001-9259-0914>

Mahlovana-Koniushok Nataliia social educator, Cherkasy State Business College, Cherkasy, tel.: (0472) 64-10-00, <https://orcid.org/0009-0009-2709-8312>

Myshenko Maria Volodymyrivna English teacher, Cherkasy State Business College, Cherkasy, tel.: (0472) 64-10-00, <https://orcid.org/0009-0001-3086-3953>

FORMATION OF YURIY LYPA'S "BLACK SEA DOCTRINE"

Abstract. This article explores Yuriy Lypa's assessments of the key stages in the development of Ukrainian society on its path toward statehood. It analyzes the young activist's views on the national liberation struggle, using his 1917 article "Union for the Liberation of Ukraine", published in the newspaper Narodnyi Stiah, as an example. This publication marked the emergence of a

political figure with distinctly pro-Ukrainian positions. Yuriy Lypa made significant contributions to Ukrainian scholarly thought through his research in geopolitics, ethnopsychology, and history. His Black Sea geopolitical doctrine envisioned the revival of Hellenism, positioning Ukraine as the successor to the Bosphoran Kingdom. In the future, he foresaw the formation of a Black Sea Federation, with a “strong Ukraine” as its leader, counterbalancing “Greater Russia.”

Lypa traced the origins of the Ukrainian nation back to the Trypillian culture, from which Ukrainians inherited systems of construction, economic practices, reverence for women as mothers, and various customs and traditions. These influences contributed to the Ukrainians’ ability to settle vast internal territories, conduct external expansion, and develop intellectual and cultural activities. According to Lypa, the “Ukrainian race” should continue its geopolitical traditions, including the legacies of the Bosphoran rulers, Kyivan Rus princes, Cossacks, and Hetmans. “Greater Ukraine” would emerge due to its advantageous geopolitical position at the crossroads of major global trade routes. Consequently, Lypa’s scholarly work prioritized the study of Ukrainian culture and spirituality, biological and psychological characteristics, economic development trends—particularly in trade.

Lypa viewed the restoration of the Ukrainian state as a national revolution that would revive socio-legal norms, economic traditions, Ukrainian spirituality, household customs, respect for agricultural labor, private property, love for nature and close ones, and a deep appreciation for Ukrainian statehood and its elite. He believed that the Ukrainian nation’s strong spiritual potential would enable it to establish its own state within its designated geopolitical space.

Keywords: Yuriy Lypa, Intermarium; geopolitics; Black Sea doctrine; international axes; national liberation struggle; North-South.

Постановка проблеми. У новітній історії України у ХХІ ст. зріс інтерес до геополітичних досліджень. Активізацію їх пов’язують з 2014 р., коли новітня Російська імперія окупувала Крим та Донбас. В цій ситуації український політикум дійшов розуміння, що національна безпека має такі складові, як внутрішня стабільність та союзницькі відносини з країнами-сусідами України для об’єднання зусиль в боротьбі зі спільним ворогом. Тому на порядок денний стало питання про формування союзу Інтермаріум (міжмор’я). Цей союз має забезпечити об’єднання України з країнами басейнів Чорного та Балтійського морів. Створення такого союзу допоможе подолати загрози з Московського Сходу та у разі втрат підтримки західноєвропейських держав, створить можливості колективного протистояння іноземній загрозі. У цьому контексті особливо актуальними є

погляди Юрія Липи, який у своїй «Чорноморській доктрині» сформулював геополітичне бачення майбутнього України як ключового гравця в регіоні Чорного моря. Він наголошував на необхідності геополітичної суб'єктності України, зміцнення її зв'язків із країнами Чорноморсько-Балтійського простору та усвідомлення власної місії у протидії загрозам зі Сходу. Ідеї Липи щодо формування стратегічних альянсів і розвитку власного геополітичного потенціалу набувають особливого значення в умовах сучасних викликів, зокрема повномасштабної агресії Росії проти України. Його концепція продовжує впливати на дискусії щодо майбутнього регіональної безпеки та місця України в міжнародній політиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує зростаючий інтерес до наукової спадщини Юрія Липи, зокрема його геополітичних і історіософських поглядів. Попри те, що його ідеї довгий час залишалися маловивченими, особливо в радянський період, наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. дослідники почали активно аналізувати його концепції. Ю. І. Липа людина енциклопедичних знань, який на початку своєї діяльності проявив себе як поет [1], письменник [2], публіцист. У 30-х рр. ХХ ст. займався проблемами геополітики та історіософії. Слід відмітити його зацікавленість концепцією волюнтаристичного активізму, яка поєднувала ідеї колективізму та індивідуалізму та досягненні певних геополітичних цілей. Людина у творчості Юрія Липи виступає в ролі об'єднуючого чинника конструктивного та деконструктивного начала. Але, на жаль, наукова діяльність Юрія Івановича мало вивчена, особливо його історіософські дослідження. На думку авторів видається, що найменш дослідженим був перший етап політичної діяльності Юрія Липи, так званий «одеський», коли за словами О. Янчука Юрія Липу приваблювала суспільно-політична тематика та історія України. Молодий політик починає задумуватися над роллю і місцем України в європейській політиці [3].

Перші політичні публікації Ю. Липи аналізує суспільний український науковець Ю. Кушнір [4, с. 113]. Він вказує, що становлення державних поглядів молодого публіциста припадає на період початку національно-визвольних змагань українського народу у 1917-1918 рр. та м'якість у відносинах з Москвою. Він критикує українських діячів за «політичну незрілість». Досить детально творчі доробки Ю. Липи з акцентом на його трилогію «Призначення України», «Розпад Росії» та «Чорноморська доктрина», розглядають І. Козій та Р. Казанков [5; 6]. Роман Казанков у своїх статтях більше уваги приділяє геополітичним поглядам Ю. Липи. Вивчаючи доробку Ю. Липи Казанков зазначає, що до 90-х рр. ХХ ст. його наукова спадщина не вивчалася. До речі, в першій половині ХХ ст., наукові теорії Ю. Липи оцінював український історик І. Крип'якевич,

який піддавав критиці вузьку геополітичну теорію чорноморського панування України, вважаючи її однобокою [7, с. 103]. Науковець водночас, у своїй праці «Відвічна вісь України» дає позитивну оцінку пошукам Липою геополітичної вісі України та векторів її зовнішньої політики.

Єдиним знаковим дослідженням робіт Юрія Липи стали праці його товариша Д. Биковського «Апостол нового українства», 1946, Публіцистика Ю. Липи», 1955, «Юрій Липа як політик у практиці», 1952. Відзначивши великий вклад публіциста у розробку питань української геополітики того часу, Л. Биковський позитивно оцінив запропоновані ідеї орієнтації українських сил Південь, повністю підтримуючи теоретичні роздуми Ю. Липи [8, с. 145].

Казанков [5] вважає, що новий спалах інтересу до ідей Ю. Липи відбувся на початку 90-х рр. ХХст., коли в Україні з'явилися перекладені твори українських політиків емігрантів. Ґрунтовний аналіз даних творів здійснив С. Василенко [9] в роботі «Чорноморська доктрина. Україна та її сучасні виміри», яка корелює погляди Ю.Липи до сучасної геополітики. І. Козій у своїх статтях більше уваги звертає на дослідження Липою ментальних особливостей українців, їх психології, духовності, традицій [6, с. 62]. Він зазначає, що хоча мало хто з сучасних українських філософів вивчає джерельну базу Ю. Липи, але більшість дослідників його наукових доробок вважають, що його думки з приводу формування української ментальності з впливом на це географічного детермінізму – це нове слово в українській філософській школі.

Сучасні дослідження підтверджують актуальність його ідей, особливо в контексті безпекових викликів, що стоять перед Україною. Погляди Липи щодо геополітичної суб'єктності, стратегічного партнерства та ментальної самодостатності українців набувають нового значення, що підтверджується їхньою кореляцією з сучасними геополітичними реаліями.

Метою статті є дослідження публіцистичної спадщини Юрія Липи, зокрема його оцінки діяльності Союзу Визволення України, а також концепції Чорноморської геополітичної доктрини, її теоретичних засад, історичних передумов формування та значення для української геополітичної думки.

Виклад основного матеріалу. Ю. Липа (1900-1944рр.) – видатний український публіцист і філософ, діяч національно-визвольного руху, автор «Чорноморської геополітичної доктрини». Народився в м. Старі Санжари на Полтавщині в родині Івана Липи громадського діяча України, одного з засновників «Братства Тарасівців» (1891р.) Під впливом батька Юрій як публіцист і захопився ідеями незалежної України. Уже в кінці 1917 року юнак вступив до Гайдамацької дивізії та брав участь у боротьбі з більшови-

ками на вулицях Одеси. В цьому місті він був відомий як редактор багатьох українських видань. Пізніше в Києві він приєднується до Куреня морської піхоти разом з яким боронив незалежність України аж до відступу армії УНР за р. Збруч.

Публіцистика Ю. Липи – це розробка та оцінка теорій визволення України. В цьому сенсі його найбільше цікавить діяльність Союзу Визволення України (СВУ) створеного у Львові емігрантами з Наддніпрянщини у 1914 р. Вчений вважав, що це була єдина політична сила здатна подбати про інтереси українського суспільства в роки Першої світової війни. Ю. Липа дуже детально аналізує мету створення СВУ та її кроки по агітації військовополонених українців. «В українському громадянстві ще при старому урядові відчувалась потреба в такій організації, яка б обстоювала інтереси українців за кордоном і як треба, то голосно протестувала б проти насильств російського уряду над нашим народом. Таку організацію закордонні українці думали утворити ще в 1912 р., але заснували лиш в 1914 р. на початку війни й прийняла назву «Союз Визволення України» [4, с. 114].

Липа у своїх розповідях про СВУ переконує читачів в існуванні на початку ХХ ст. свідомої української політичної сили здатної вести боротьбу за самостійну Україну, яка навіть в умовах війни переймається потребами звичайних українців. Липа намагається дати оцінку усім програмам та документам спілки і знаходить в них тези, що Росія несе світу зло і варварство, а прогрес може бути пов'язаний тільки з європейською цивілізацією. Ці твердження доводить відозва СВУ: «До громадської думки Європи», написану 25 серпня 1914 р. У її тексті є такі переконливі фрагменти: «Безмірна задиркувата політика Росії привела цілий світ до катастрофи, подібної якій історія ще не знала. Ми, Українці, сини великого, поділеного між Австрією і Росією народу, який нечуваним способом пригнічується царатом, свідомі того, о що йде справа в цій війні. Звичайно не о гегемонію «германізму» [4, с. 114].

Думаємо, що натяки у своїй Відозві діячів СВУ на Російську імперію як державу, що «насаджує темряву», також орієнтація на культурність та духовність Європи покликані викликати чи посилити у читача відразу до середовища з варварськими традиціями.

Ю. Липа пише свої статті з пропагандою ідей самостійності України в розрахунку на жителів під російською Україною, які в роки Першої світової війни воювали на боці Москви. Тому вони на емоційному рівні могли не сприймати закликали до підтримки Європою країн Троїстого союзу.

Аналізуючи програму СВУ Ю. Липа зазначає: «Одною з перших відозв Союзу була «До Українського народу в Росії» (серпень 1914),

друкована у Відні. В ній пояснили, що Росія винна в тому, що вибухнула війна і що вона далеко більший ворог Україні, ніж Австрія. Українцям не треба лякатися австрійських військ, бо серед них є сотні тисяч Українців і «Січових стрільців» «полки з охочих Українців». Навпаки австрійському військові треба допомагати, бо воно вижене з України усіх царських чиновників і «розвалить ту прокляту тюрму народів, що зветься царською імперією». Закінчується відозва такими словами: «Скинемо ж раз на завжди прокляте московське ярмо. Як не скинемо тепер, то ніколи. Не раніш як буде розбита Росія, підніметься вільна Україна. Настав час помсти, помстимось же за все!» [4, с. 115].

Ю.Липа дуже обережно оцінює тексти відозв Союзу, де йдеться про визвольну місію австро-німецьких військ, перебуваючи в ситуації «українізації всередині» [4, с. 115] розуміє неготовність українців Наддніпрянщини до обрання таких зовнішньополітичних орієнтирів. А українські емігранти у Львові навряд чи спроможні були зіграти роль об'єднуючої сили між заходом і сходом України.

У своїх статтях присвячених визвольній боротьбу українського народу Ю. Липа часто оперує термінами «уряди європейських країн», «війська європейських країн», «війна європейських країн», наголошуючи, що перше поняття більш важливе для українців. Оскільки «війська європейських країн» варто розглядати лише як інструмент досягнення мети – незалежності. Саме в цьому сенсі публіцисту імпонують погляди лідерів СВУ.

Липа у своїх статтях про діяльність СВУ доводить необхідність співпраці європейських урядів з СВУ, бо саме ця політична сила зможе створити незалежну Україну, яка стане вододілом між варварською Росією та європейським цивілізованим світом. У своїх міркуваннях аналізує певні історичні події, які доводять значимість України:

- ідеї Бісмарка про створення «Українського королівства», що ослабить позиції Російської імперії;
- святкування у Києві у 1913 р. роковин Т.Шевченка.

Липі імпонує активна міжнародна співпраця СВУ з урядами європейських держав. Показовим прикладом такої співпраці став візит одного з засновників СВУ Меленевського до Стамбулу в кінці 1914 р. та його зустріч з міністром внутрішніх справ Туреччини Талаат-Беєм. Було досягнуто домовленостей про створення у Стамбулі (Царгороді) української місії соціал-демократичної країни, що буде представляти інтереси українців у Високій Порті.

Констатуючи у своїй статті факт візиту Меленевського до Туреччини, Липа доводить можливість певного впливу українських політиків на

міжнародні відносини. У випадку з Туреччиною СВУ прагне продемонструвати свою дипломатичну вагу: «...найкращим показником ваги Союзу в міжнародних справах є подія, що сталася наприкінці 1914 р., коли представник Союзу, Меленевський, був прийнятий турецьким міністром внутрішніх справ Талаат-Беєм. У бесіді з Меленевським Талаат-Бей обіцяв, що Висока Порта, так само як і кабінети (уряди) Берлінський і Віденський, допоможе українському народові створити незалежну державу... Завдяки тому ж Меленевському в Царгороді утворилася група Української соціальної демократії, яка мала на меті:

- в купі з українськими організаціями Австрії вести агітацію проти Росії і утворити групи активної допомоги Австрії, яка єдина забезпечує національні права України;

- повести ворожу агітацію і на Кавказі при допомозі кавказьких емігрантів з Царгорода;

- утворити легіони, які б ішли з турецькими військами» [4, с. 114].

Ю. Липа вважає визначальним у міжнародній діяльності СВУ зв'язки з лідером Четвертого союзу Німеччини. Для Німеччини, на думку українського публіциста, буде важливою роль СВУ у формуванні січового стрілецтва та створення українських військових шкіл. СВУ зосереджується на агітаційній роботі у таких школах, а також проводить кампанію на збір коштів для їх організації та функціонування [4, с. 115]. Ю. Липі не подобається байдуже ставлення айстро-угорської влади до таких кроків СВУ, коли не було виділеного жодного сотника чи старшого офіцера, що мав би стати інструктором військової школи.

Ю. Липа вважає, що навіть, перебуваючи в умовах чужини українці – учасники СВУ знайшли свою інформаційно-пропагандистську нішу, якщо прослідкувати ставлення німецьких політичних сил, то течії «всенімців» та імперіалістів [4, с. 115] досить прихильно сприймали СВУ. На відмінно від німецьких консерваторів та клерикалів, що ставилися до українських полковників досить вороже. Були спроби встановлення СВУ політичних контактів з Болгарією та Румунією доки ця країна залишилась нейтральною у Першій світовій війні.

Юрія Липу дуже хвилювали закиди московської журналістики в бік Союзу зі звинуваченнями його в пронімецьких настроях. Більшість російських чорносотенних видань називали діячів СВУ «зрадниками» і «запроданцями». Чому у своїй публіцистиці Липа таку велику увагу приділяє ЗМІ? Бо на початку ХХ ст. преса була дуже важливим інформаційним фактором, а російська імперська преса піддавала жорсткій критиці діяльність опозиційних організацій. А ті через цензурні обмеження не могли виступити з поясненням своїх позицій. Автори цієї статті опрацювали і

досить детально і досить детально розібрали статтю Ю. Липи про діяльність СВУ, щоб розкрити читачам Юрія Липу як талановитого журналіста.

Журналістська діяльність Ю. Липи розпочалась в Одесі, коли у віці 17 років він став редактором газети «Одеський вісник», згодом видає брошури «Королівство Київське по проекту Бісмарка», «Гетьман Іван Мазепа», та, вище проаналізована, «Союз визволення України». На думку дослідників «одеський» період творчості Ю.Липи (1917-18pp.) став періодом його найбільш жвавої журналістської діяльності. У наступні періоди своєї діяльності Ю. Липа проявляє себе більше, як історіософ, політолог, етнопсихолог і, зважаючи на його медичну освіту, дослідник властивостей лікарських трав. Найбільш цікаві в сенсі історіософії нам видається праця Ю. Липи «Призначення України», де він розглядав зародження української раси, її геополітичних орієнтирів та аналізує географічну детермінанту України. В цьому сенсі доречно подати таку думку вченого: «Так як в українських теренах існують свої органічні, відвічні шляхи, переправи-броди на ріках, просмики в горах і порти на узбережжях, так існують і свої органічні шляхи-синтези в збірній українській духовності. Їх треба знати. Не одна з цих генеральних ідей буде ще діяти в душах українців, хоч і в зміненій формі» [6, с. 61].

Ю. Липа погоджується з думкою французького філософа Ш. Монтеск'є, що географічне середовище впливає на формування менталітету націй, знання менталітету свого народу потрібно лідерам для організації звершень. «Українські генеральні ідеї – це більш чи менш глибокі вияви українського расового «я». Можна їх узяти в тій чи іншій ієрархії, підвищувати чи понижувати їх, але вони завжди існуватимуть в характері раси. Бо цей характер є так само органічний, як і інші явища природи» [10, с. 145].

Становлення Юрія Липи, як геополітика відбувалося у складний для Європи та світу період 1938-1941pp, коли дві злочинні імперії Німеччина та СРСР ділили між собою сфери впливу. Поділ європейського простору закріпив таємний протокол Пакту про ненапад між СРСР та Німеччиною підписаний у Москві 23 серпня 1939 р. Наслідком прийняття цього документу став розподіл Польщі, вірніше, її ліквідацію. Це закріпив 28 вересня 1939 р. Договір про Дружбу і кордон між Радянським Союзом та Німеччиною [11, с. 23].

Напередодні німецько-радянської війни Ю. Липа оприлюднює низку своїх наукових досліджень, в яких обґрунтовано ідеї політичної самостійності України. Україна, як політична реальність, на думку Ю. Липи, може з'явитись тільки тоді, коли українці позбудуться стереотипів у мисленні та сприйнятті реальності, особливо в сенсі неприйняття радянського режиму встановленого в Україні. Комуністичні стереотипи мислення

закріпилися в українців завдяки включенню території нашої Батьківщини у 1922 р. до складу СРСР.

Москва нав'язувала поневоленим народам Радянського Союзу російську мову, культуру, управлінські стандарти з комуністичною ідеологією. На думку Ю. Липи боротьба за ліквідацію комуністичного ярма була можливою лише в єдності усіх поневолених народів СРСР. Таке бачення висловлювали і керівники УПА. Так у 1943 р. провід ОУН та очільник УПА скликали з'їзд поневолених народів Європи та Азії, Метою даного з'їзду був заклик українців та інших націй, які були незаконно окуповані СРСР та Німеччиною, до активної боротьби та знищення цих двох злочинних режимів. Але такі думки у 40-х рр. ХХ ст. здавались дещо фантастичними. Знищення московського політичного центру усувало головну перешкоду на заваді перетворення України в самостійну державу, яка стане центром європейського життя і перетвориться на впливову країну Чорноморського регіону. Такі кроки мали започаткувати наступний етап національно-визвольної боротьби українського народу.

Постать Юрія Липи стала наскільки знаковою, що на початку 1943 р. за особистим наказом Гітлера, українця, як кажуть, вивезли до Берліна. З ним зустрічався очільник головного управління міністерства окупованих східних територій Г. Лейбрант, який мав на меті зробити Липу своїм ідеологічним союзником, що допоможе створити маріонетковий український уряд. Український політик відкинув цю пропозицію.

Головною працею Ю. Липи вважаються філософсько-політична трилогія «Призначення України» (1938 р.), «Чорноморська доктрина» (1940 р.) і «Розподіл Росії» (1941 р.). В цих дослідженнях обґрунтовано теорію створення антиросійського блоку причорноморських держав: України, Болгарії, Грузії, Туреччини, Румунії, Дону, Кубані. Лідером такого блоку мала стати Україна, враховуючи велику площу її території, чисельність та працьовитість населення. Ю. І. Липа запропонував створити балтійсько-чорноморську вісь, пропонуючи долучити до цього союзу Білорусь, Польщу, Литву, Латвію, Естонію. Усі ці країни зацікавлені в експансії Росії на Захід. Ця Балто-Чорноморська вісь повторювала б середньовічний шлях «з варяг у греки». Такий напрямок зможе надійно відокремити Західну та Східну Європу з їх цивілізаційними цінностями від російської азіатчини.

У своїй Чорноморській доктрині Ю. Липа дає пояснення тяжінню українців до чорноморського узбережжя. Він згадує еллінську колонізацію Північного Причорномор'я та об'єднання грецьких міст-колоній разом з частиною племен протоукраїнців в Боспорське царство. З часів еллінської колонізації українці звикли розглядати Чорне море, як стратегічний об'єкт зовнішньої політики протослов'ян, а пізніше Київської держави. Крім того,

чорноморські порти стали центрами торгівлі та обміну зі Східною цивілізацією. Боспорська держава була розгромлена гунами, які створили свою державу на просторах між Балтійським та Чорними морями, що створило передумови для виникнення торгівельного шляху «з варяг у греки». І, навіть, знищення Готської держави гунами не спричинило ліквідацію цієї торгівельної «дороги». Цим шляхом скористалися войовничі північноєвропейські племена норманів, яких слов'яни назвали «варяги». Вони у 882 р. встановили свій контроль над Києвом та підпорядкували собі східнослов'янські племена.

Київський князь Святослав (964-972 рр.) свою зовнішню політику спрямував на розширення теренів Русі до Волги, Дунаю, Балкан, Північного Кавказу. Наприкінці XXI ст. стратегія була втілена у створення блоку «ГУААМ». На початку XXI ст. Україна шукає форми ефективної економічної співпраці. Одним із виявів такої роботи стало включення нашої держави до консультативного форуму п'яти держав: Грузія, Україна, Узбекистан, Азейбаржан, Молдова (ГУААМ). Крім близькості розташування ці країни об'єднують спільні погляди на проблеми співпраці, переважно в економічній галузі, колишніх пострадянських республік. Створення цього консультативного форуму відбулося 10 жовтня 1997 р. у Страсбурзі.

Ю. Липа називав слов'янську державу часів князя Володимира Великого та Ярослава Мудрого «Київська імперія», за великі території, що охоплювали сучасні терени України, європейські регіони РФ, частково Білорусь, Закавказзя, частини Фінляндії та Литви. Але основою Київської імперії були звичаї та традиції давніх слов'ян і особливості господарського життя трипільців. Усе це було доповнене економічними, політичними та культурними впливами інших народів. Усе разом створювало універсальну культурну та державну систему Русі-України. Центр української державності у XIII ст. перемістився на Галицько-Волинські землі, а один із князів, Данило Галицький, прийняв корону від Папського легата Опізо. Галицько-Волинське князівство в цей час переходить під контроль Литви, як і основний масив українських земель, а в XVI ст. Польщі.

Богдан Хмельницький став лідером національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. своїм союзником зробив кримського хана Іслама Гірея, чим продовжив традиції співпраці з причорноморським регіоном. Орієнтація Б. Хмельницького на Османську імперію та Кримське ханство була більш ефективною для України, ніж союз з Московією, домовленості про який було досягнуто в Переяславі 1654 р.

І. Виговський, український гетьман 1658-59рр. увійшов в історію пропольською орієнтацією, а основна його звитяга – перемога над московським військом в 1659р. під Конотопом, яка була досягнення завдяки підтримки польським та кримськотатарським військам.

Праця «Чорноморська доктрина» гарантує впевнене економічне майбутнє України і відводить їй роль важливого економічного партнера не тільки для центрального європейського регіону, а й для південного. «Чорноморська доктрина» Ю. Липи – це економічне передбачення створення союзу держав, яким став Євросоюз. Публіцист за багато років до створення ЄС говорив про його доцільність та необхідність, а також включення України до його складу, оскільки саме вона є ключовим пунктом Причорномор'я, а морська торгівля до цього часу являється найбільш економічно вигідною. Україна і світ переконались у важливості чорноморського шляху у 2022 році, коли всі спостерігали за проблемами з перевезенням зерна та стали свідками впливу на світову продовольчу безпеку. Треба відмітити, що ще до Великої війни спостерігалася співпраця на економічному рівні України з чорноморськими державами Грузією, Туреччиною та Румунією. На думку Ю. Липи Україна та Туреччина найважливіші держави чорноморського регіону. Якщо говорити про сьогоднішнє, коли Україна потребує найперше військову допомогу, то велика її частка надходить з Болгарії. Спільна місія чорноморських країн – економічна співпраця і забезпечення їх обороноздатності, саме так вважав Юрій Липа.

Липа вважав, що для забезпечення незалежності та розвитку національних держав у Центрально-Східній Європі важливо налагоджувати дипломатичні та політичні зв'язки, тому його погляди деяким чином підтримували ідеї, що згодом стали частиною концепції інтермаріуму. Теорія інтермаріум (міжмор'я) називає головними союзниками України Польщу, Білорусь та Литву. У наші дні з цього переліку виключається Білорусь, але додаються Латвія та Естонія. Головна роль в цьому союзі має відводитися Україні. Завдання цього союзу – відстояти інтереси країн Центральної та Східної Європи на міжнародному, а не на локальному рівні.

Історичне підґрунтя інтермаріуму було сформоване ще на початку ХХ ст. Вірніше буде говорити про 3 теорії:

1. Ю. Липа створив українську чорноморську теорію. Особлива роль в цій концепції відводиться Одесі, де Ю. Липа зростав у юнацькі роки та вивчав медицину в Новоросійському університеті.

2. Теорія польського президента Ю. Пілсудського. В основі його геополітичної концепції теорія прометеїзму – розвалу Російської імперії та створення нових незалежних держав. До балто-чорноморського союзу Пілсудський додав Румунію, Чехію, Словаччину та частину колишньої Югославії. Головним ворогом для такого союзницького об'єднання, на думку Пілсудського, є Росія.

3. Литовський генерал П. Радвіньша, включав до балто-чорноморського союзу держави колишньої Російської імперії. Радзінш як і Липа, головною загрозою для країн Східної Європи розглядав Росію.

Аналізуючи трилогію Ю. Липи «Призначення України, «Розпад Росії» та «Чорноморська доктрина» сучасні українці можуть дати відповідь на наступні питання: хто ми?, хто ми для світу?, хто основний ворог України. Саме ці питання стали надзвичайно актуальними в період великої війни, яку переживаємо зараз. З 24 лютого 2022 усі свідомі українці мріють про розподіл Росії і почали писати цей топонім з маленької літери, висловлюючи цим свою зневагу до країни агресора. Україна веде боротьбу за перемогу сучасної цивілізації над примітивним дикунством, демократичним світом над тоталітаризмом.

Ю. Липа застерігає українців від можливості здобувати статус незалежної держави потрапити в економічну залежність від більш впливових на міжнародній арені країн перетворившись на її аграрно-сировинний чи промислово-розподільчий додаток. Ці думки вченого виявилися слушними для українського періоду президентства Л. Кучми та В. Януковича, коли російська мова домінувала в інформаційному просторі України, а російські фінансово-промислові групи контролювали економіку нашої держави.

Ю. Липа заперечує нав'язане українському суспільству твердження, що держава повинна мати у зовнішній політиці одновекторну орієнтацію. Він вважає, що до традиційної для України вісі Схід-Захід повинна додатись чорноморська траєкторія та розширення зони українського впливу на півночі та півдні Європи. Тому вісь Північ-Південь – це головна, на думку Ю. Липи географічна та геополітична координата України як незалежної держави. В рамках цієї концепції українській владі ще в 90-х рр. ХХ ст. треба було перетрансформувати штучний статус Кримської Автономії та добитися ліквідації бази російського чорноморського флоту у Севастополі, що було серйозним важелем влади РСР по втручання у внутрішні справи України. Без Криму неможливо буде реалізувати стратегічну концепцію України про її лідерство на чорноморському узбережжі.

Україна, на думку Ю. Липи, може стати центром чорноморського регіону лише в тісних політичних та торгівельно-економічних контактах з Туреччиною. Ці контакти стануть продовженням давніх історичних традицій зв'язків Боспорського царства, Готської держави та Київської держави.

Висновки. Юрій Липа був видатним українським мислителем, письменником та ідеологом націоналізму, який сформулював концепцію геополітичної ролі України в міжнародному просторі. Його наукові та публіцистичні праці акцентують на необхідності національної самостійності, збереженні культурної ідентичності та стратегічному значенні України як ключового чинника європейської безпеки. Запропонована ним «Чорноморська доктрина» концептуалізує ідею інтеграції країн Чорноморського регіону з метою посилення їхньої політичної та економічної

суб'єктності. Вагоме місце у його дослідженнях займає питання національного здоров'я як фундаменту державотворення, що поєднує біологічний, духовний та суспільний аспекти. Ідейна спадщина Липи зберігає свою актуальність, впливаючи на сучасні наукові дискурси у сферах геополітики, національної безпеки та культурної політики. Перспективи подальших наукових досліджень полягають у дослідженні впливу Чорноморської геополітичної доктрини Юрія Липи на сучасні міжнародні відносини України та потенціал її реалізації у XXI столітті.

Література:

1. Красюк В.Л., Щербина С.І., Мищенко М.В. Утвердження національної ідеї у світогляді та поетичній творчості Юрія Липи (1900-1944). *Історія науки і біографістика*, 2024. № 2. С. 157-174. <https://doi.org/10.31073/istnauka202402-09> URL: <https://inb.dnsgb.com.ua/2024-2/09.html>
2. Красюк В.Л., Щербина С.І., Магльована-Конюшок Н.М. Служіння національної ідеї в прозових творах Юрія Липи (1900-1944). *Вісник науки та освіти*. 2024. С.2021-2035. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11\(29\)-2021-2035](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11(29)-2021-2035)
3. Янчук О. Одеський період діяльності Юрія Липи (1900-1918). Творчість Юрія Липи в культурно-історичному контексті ХХ століття. С. 62-69.
4. Кушнір. О. Ідеї визволення України в публіцистиці Юрія Липи. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2007. Т. 26. С. 113-117.
5. Казанков Р. Геополітичні погляди Ю. Липи в українській історіографії. *Каразінські читання (історичні науки): Тези доповідей 63-ї міжнар. наук. конф. (м. Харків, 23 квітня 2010 р.)*. Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. С. 144-146.
6. Козій І. Історіософські погляди Юрія Липи. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2008. № 1. С. 60-65.
7. Крип'якевич І. «Відвічна вісь» України. *Наш Крим*. 2015. №1. С. 103-108.
8. Биковський Л. Юрій Липа як політик у практиці. *Нові дні*. Торонто, 1952. Ч. 30. С. 19-23.
9. Василенко С. «Чорноморська доктрина» України та її сучасні виміри. *Людина і політика*. 2002. № 4. С. 11-25.
10. Липа Ю. Призначення України. Львів: Каменяр, 2020. 501 с.
11. Липа Ю. Чорноморська доктрина. Одеса: *Український чорноморський Інститут*, 1942. 169 с.

References

1. Krasnyuk V.L., Shcherbyna S.I., Myshenko M.V. (2024). Utverdzhennia natsionalnoi idei u svitohliadi ta poetychnii tvorchosti Yuriiia Lypy (1900-1944). *History of Science and Biographical Studies*. Vol. 2. pp. 157-174. [in Ukrainian].
2. Krasiuk V.L., Shcherbyna S.I., Mahlovana-Koniushok N.M. (2024). Sluzhinnia natsionalnoi idei v prozovykh tvorakh Yuriiia Lypy (1900-1944). *Visnyk nauky ta osvity*. Vol. 11. pp.2021-2035. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11\(29\)-2021-2035](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11(29)-2021-2035) [in Ukrainian].
3. Yanchuk O. Odeskyi period diialnosti Yuriiia Lypy (1900-1918). *Tvorchist Yuriiia Lypy v kulturno-istorychnomu konteksti XX stolittia*. pp. 62-69. [in Ukrainian].
4. Kushnir. O. (2007). Idei vyzvolennia Ukrainy v publitsystytsi Yuriiia Lypy. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*. Vol. 26. pp. 113-117. [in Ukrainian].

5. Kazankov R. (2010). Heopolitychni pohliady Yu. Lypy v ukrainiskii istoriohrafii. *Karazinski chytannia (istorychni nauky): Tezy dopovidei 63-yi mizhnar. nauk. konf.* (m. Kharkiv, 23 kvitnia 2010 r.). Kh.: KhNU im. V. N. Karazina, pp. 144–146. [in Ukrainian].
6. Kozii I. (2008). Istoriosofski pohliady Yuriiia Lypy. *Nauka. Relihiia. Suspilstvo.* № 1. pp. 60–65. [in Ukrainian].
7. Krypiakevych I. (2015). “Vidvichna vis” Ukrainy. *Nash Krym.* №1. pp. 103–108. [in Ukrainian].
8. Bykovskiy L. (1952). Yurii Lypa yak polityk u praktytsi. *Novi dni.* Toronto, Vol. 30. pp. 19-23. [in Ukrainian].
9. Vasylenko S. (2002). “Chornomorska doktryna” Ukrainy ta yii suchasni vymiry. *Liudyna i polityka.* № 4. pp. 11–25. [in Ukrainian].
10. Lypa Yu. (2020). *Pryznachennia Ukrainy.* Lviv: Kameniar, 501 p. [in Ukrainian].
11. Lypa Yu. (1942). *Chornomorska doktryna.* Odesa: Ukrainskiy chornomorskyi Instytut, 169 p. [in Ukrainian].